

ГУМАНІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ІВАНА АНДРІЙОВИЧА ЗЯЗЮНА У ВИМІРАХ СУЧАСНОСТІ Й МАЙБУТНЬОГО

У статті різновекторно проаналізовано складники гуманістичної концепції І. А. Зязюна, доктора філософських наук, професора, академіка НАПН України, ректора Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (1975–1990), першого міністра народної освіти України (1990–1992), директора науково-дослідного Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (1993–2014), у проекції на три основні постулати неперервності освіти: формальна, неформальна та інформальна.

Ключові слова: *Іван Зязюн, Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка, гуманістична концепція, педагогіка, учитель, педагогічна майстерність, педагогічна освіта, формальна (неформальна, інформальна) освіта.*

Академік Іван Андрійович Зязюн належить до тих діячів освіти, науки, культури, сучасності, про яких кажуть: у нього є ім'я.

Г. П. Васянович

Постановка проблеми. Історію вітчизняної освіти уособлюють яскраві постаті звитяжців прогресивних ідей, видатні особистості з широким діапазоном знань, проникливим і винахідливим розумом. З-поміж них – Іван Андрійович Зязюн, відомий в історії української педагогіки як творець і послідовний утілювач у життя прогресивної наукової концепції про гармонійний синтез мистецтва й педагогіки в підготовці вчителя, натхненник та керівник створеної в Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка (нині національний педагогічний університет) унікальної програми «Вчитель», автор знаних у широкому світі підручників, методичних посібників з предмета «Педагогічна майстерність», вітчизняний учений широкого діапазону, організатор освіти, феномен філософсько-педагогічних ідей якого незаперечний та багатогранний.

Осягаючи нині філософсько-педагогічні та організаційно-управлінські ідеї великого науковця-теоретика і стратега-

прагматика, розумієш масштаби його далекоглядності, мудрості та передбачень. Готуючи освітянина, Іван Андрійович усвідомлював, що в цій сфері треба йти бодай на крок попереду від очікувань суспільства та вказівок можновладців, прогнозувати свої діяння не на день натеперішній, а бодай на завтра чи – краще – на віддалену перспективу. Це не тільки освітній успіх, а й суспільний. Унесок Івана Зязюна у становлення професійної педагогічної освіти неоціненний. Прогресивні думки та ваговиті результати його діяльності не просто послідовні й виважені, вони захоплюють своїм огромом, усебічністю та запроектованістю на десятиліття. Він упевнено, успішно пройшов шлях від викладача вищої школи до міністра освіти, від ректора вишу до директора академічного науково-дослідного інституту і, що по-особливому промовисте, мав не просто новаторські ідеї, а часто й густо, як сам зауважував, удавався до неординарних, навіть радикальних у позитивному сенсі дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало вчених-педагогів (Г. Васянович, 2015; В. Кремень, 2015; А. Кузьмінський, 2015; М. Лещенко, 2015; Н. Ничкало, 2015; О. Отич, 2015; Н. Тарасевич, 2015) аналізують постать Івана Зязюна як мудрого вченого-філософа, естета, педагога і психолога, фундатора педагогічної майстерності, якимось залишаючи десь на маргінесах або лише наближуючи до окремого дослідницького об'єкта його цілісну педагогічну концепцію (с. 3-15).

Мета статті. У пропонованій статті увагу зосереджено на таких сутнісних чинниках: а) оцінювання зязюнівської педагогічної спадщини¹ у вимірах сучасності й майбутнього; б) інноваційний характер елементів його педагогічної концепції; в) сучасне трактування основних постулатів його гуманістичної не на словах, а на ділі концепції.

Виклад основного матеріалу. 1975 року, з приходом Івана Зязюна на ректорство до Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, народжувалася, швидко викристалізовувалася й відразу міцно вкорінювалася у вітчизняній і світовій педагогіці неповторна освітньо-виховна

¹ Свідомо вживаємо цю сполуку з надією, що вона неодмінно поповнить реєстр новітніх педагогічних номенів.

теорія, неодмінно оперта на практику. Вона високогуманна, демократична, гармонійно поєднує класичну та народну педагогіку, безпосередньо вибазовується на трьох основних постулатах неперервності освіти: формальна, неформальна та інформальна. Філософсько-педагогічна ідея неперервності освіти, яку в абсолютно новітньому естетичному руслі майстерно обґрунтував Іван Зязюн, уособлює декілька змістових цілеспрямовань. Це передовсім усвідомлення освіти як процесу, що охоплює все життя людини; це невинне цілеспрямоване засвоєння нею соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок чинної освітньої системи; це дотримання означеного принципу організації освіти, освітньої політики, спрямованої на створення умов для навчання людини протягом усього її життя; забезпечення взаємозв'язку й наступності різних ланок складного багатогранного освітнього алгоритму (Зязюн, 2003, с. 11-60).

Особливу увагу Іван Зязюн приділяв школі як осередковій культури. Проте, на його думку, «найголовнішим виховним засобом у школі була, є і залишається особистість учителя. Його талант, його неповторність, самобутність» (Зязюн, 2000). Іван Андрійович настійно пересвідчував, що педагог навчає «своєю Поведінкою, своїми Знаннями, своєю Людяністю, своєю Свободою, своєю Любов'ю, своїм Щастям, своїм Талантом» (Зязюн, 2000).

Педагогіка людинотворення – це система професійної підготовки авторства Івана Зязюна в Полтавському педагогічному інституті. Осердям освітнього процесу був і залишається й дотепер майбутній педагог, навколо якого концентруються загальнолюдські цінності в навчанні, дозвіллі, громадській взаємодії з довкіллям. У десяти засадничих принципах життєдіяльності педагогічного вишу полтавський ректор згадує й золоте правило етики, наголошуючи: «Найгуманніше ставлення викладачів до студентів і студентів до викладачів за вічним правилом етики: стався до іншого так, як бажаєш, щоб він ставився до тебе (кантівський імператив)» (Зязюн, 2000). Як пророк освітніх змін, він транслював до системи вищої освіти не просто виховання особистості, а формування стратегії її розвитку та самоevolюції. На глибоке переконання Івана Андрійовича, освітню систему слід виструктурувати не на ідеологічних

засадах, її підмурком мають слугувати ідеї ціннісно-сенсового буття людини.

Роки практичної роботи в навчальних закладах дали змогу Іванові Зязюну досягнути його гострим розумом, добрим серцем, щирою душею заглиби змісту вищої педагогічної освіти: «...необхідна побудова цілісного процесу набування знань, адекватних життю, побудова органічного комплексу гуманітарно-соціально-історичних, природничо-наукових і художніх дисциплін, об'єднаних єдністю гуманістичних смислів і духовно-моральних цілей» (Зязюн, 2003). Ідеться, висловлюючись найновітнішою термінологією, про значущість високоякісної формальної педагогічної освіти, яка програмує й конкретно виструктурує міцний фундамент для навчання вчителя впродовж життя.

У концептуальних позиціях Івана Зязюна стосовно надання педагогічної освіти послідовно простежено ті ідеї та наслідки, які випередили час і зараз активно впроваджуються в систему вищої освіти. Мовиться про ідеї особистісного, суб'єкт-суб'єктного й середовищного підходів щодо підготовки майбутнього педагога, ідеї формування іміджу вищого навчального закладу як лідера регіону, самоменеджменту та автономізації закладів вищої освіти.

Ідея суб'єктності навчання набувала обертів, активізовувалася в часи демократичних перетворень у вітчизняному суспільстві. Де ж як не в школі готувати вільну у своєму виборі людину, рівноправну у взаємодії, налаштовану на діалогічне – у широкому витлумаченні – комунікування. Важливо, що готовність до співпраці на демократичних засадах делегує вихованцям учитель, у досвідчених руках якого зосереджені «...життєдайні начала Добра, Любові, Істини і Краси» (Зязюн, 2000, с. 107-108).

Ще потужно заявляло про себе жорстке радянське ідеологічне регулювання соціальної взаємодії, а далекоглядність Івана Зязюна настійно вимагала кардинальної зміни педагогічного мислення у викладачів і студентів – вимодельовувалися такі взаємини між ними, які тепер поіменовано суб'єкт-суб'єктними. У людині ректор-учений убачав існування креативно-перетворювального начала, оскільки і сам сповідував

цей принцип, й інших толерантно, ненав'язливо до нього навертав та навіть спонукав. І педагог, і студент для Івана Андрійовича були суб'єктами навчально-виховного процесу. Їхню активну роль, життєву позицію він визначав і формував, починаючи із творчо-інтелектуального конструювання освітнього середовища в педагогічному виші.

Гуманістична педагогіка новаторів початку 70-х років ХХ століття зародила ідею особистісного підходу, яка в Полтавському педагогічному інституті відразу набула багатовекторної реалізації. Проблемою загальнодержавного масштабу в ті часи, як і зараз, є передовсім відбір талановитої молоді до педагогічних університетів. Розв'язання цієї вкрай важливої проблеми трансформовано через розроблення й утривавлену в часі реалізацію цільової комплексної програми «Вчитель» (Школа – педвуз – школа) (1976 рік), яка мала на меті вивчення й розвиток особистості майбутнього педагога, формування в нього механізмів творчого самовияву стосовно обраної професійної діяльності. Програма реалізовувалася в три етапи: допрофесійна, професійна та післявишівська підготовки.

Увиразнювальні елементи педагогічної концепції Івана Зязюна, що стосуються підготовки вчителя, – ретельний відбір й індивідуальна робота з молодими людьми, які мають схильність до педагогічної діяльності. На думку вченого, до школи має прийти високоморальна особистість. Її пошуки та первні формування сягають безтурботливих шкільних років. З ініціативи ректора у 80-х роках попереднього століття в освітніх закладах Полтавської області створювався факультатив «Юний педагог», де в природних умовах шкільного життя здійснювався без будь-якого примусу, зайвої метушні (агітації, звітності, показовості) пошук дітей, яким педагогічна праця зрідні («Педагогіка толерантності», 2010). У восьмирічній школі факультатив «відвідують один рік ті, хто планує вступати в педагогічне училище, у середній – три роки, з сьомого по дев'ятий, а всіх десятикласників, які виявили педагогічний хист, запрошували на спеціальні заняття в педагогічний інститут», – ідеться в одному з інтерв'ю Івана Зязюна (Мороз, 1988, с. 1-3).

У Полтавському педагогічному інституті запрацювали відбіркові комісії, які вели співбесіди з абітурієнтами, рекомендуючи здібних до навчання на відповідні педагогічні спеціальності. Ці вагомні напрацювання колективу однодумців ректора своєрідно – легко й невимушено – розв’язали проблему раннього професійного відбору на вчительську професію. Профілізація сучасної старшої школи, яку передбачає Концепція Нової української школи, може повноцінно зреалізуватися на засадах модернізованої – колись модної, а нині незаслужено призабутої – «Програми професійної орієнтації, добору та підготовки шкільної молоді» авторства Івана Зязюна.

Наступний вектор особистісного зростання майбутнього вчителя – художньо-естетичний та психоемоційний розвиток у процесі навчання в інституті. Іван Андрійович передбачив контактну сув’язь психологічної та педагогічної наук, збагнув роль свідомості й підсвідомості у становленні особистості вчителя, вияскравив місце рефлексії у професійному гуманістичному зростанні (Ничкало та ін., 2013, с. 105). У вищому навчальному закладі його часів не практикувалося доповнення стандартів підготовки вчителів спецкурсами, які наразі по-іншому називаємо – «варіативним складником». У сміливості реструктурувати, оновлювати і процесуальний, і змістовий бік професійної підготовки педагогів полягає новаторство системи цієї підготовки за Іваном Зязюном. Лише вже за розбурханих демократичних часів кінця 90-х років збіглого та початку нашого століття ми сміливо заговорили про варіативність освітніх маршрутів, конкурентоспроможність випускників. А Іван Андрійович змінював стереотипи лінійного навчання, уводячи, наприклад, спецкурс «Основи педагогічної майстерності», відкриваючи подвійні спеціальності, даючи додаткові кваліфікації на факультеті громадських професій (керівників хороших колективів, організаторів фізичної культури в школі, інструкторів з охорони праці та техніки безпеки, механізаторів, водіїв, друкарок тощо), зорганізовуючи та всіляко підтримуючи художні колективи, утілюючи динамічну систему культурно-освітніх, спортивних, трудових заходів і закладаючи тим самим надійну базу вітчизняної неформальної освіти. Різноманітні

заходи, зустрічі та спільноти, що він ініціював і запроваджував, природно оприявлювали й розвивали індивідуальне та унікально-особистісне в людській природі викладача вишу й «учителя, якого чекають».

Ідея середовищного підходу у формуванні майбутнього педагога не була новою в освіті, але саме Іван Зязюн взявся реалізовувати її в педагогічному інституті, причому робив це ревно, щиросердно, натхненно. Перші кроки ректорської політики його – надання майбутнім педагогам змоги жити по-сучасному – в естетично та ергономічно привабливому соціумі. Він ініціював будівництво нових приміщень для навчання, мешкання, відпочинку (корпуси, гуртожитки, оранжереї тощо). Нині важкувато уявити студента, який би по камінчику розбирав старі будівлі, щоб через рік-півтора сісти за стіл у затишній їдальні чи відвідати новий тренажерний зал. А на ті часи ректор разом зі студентами у співпраці та співдружності трудився на будівництві. Подібна модель «сродної праці» звеличувала майбутніх педагогів як особистостей, як співавторів, співучасників гуртового буття.

Для Івана Зязюна важливо, щоб у школі, вищому навчальному закладі створювався належний освітній простір, який би сприяв вияву, застосуванню естетичного досвіду вчителя в царині виховання особистості. Учений був глибоко переконаний, що ефективно здійснювати процес становлення та розвитку учня здатний педагог, який має високий рівень культури, багатий естетичний досвід, вишукані естетичні почуття, потреби, смаки, ідеали. З цією метою за перші п'ять років його ректорства у виші створено понад двадцять художньо-творчих колективів, які забезпечували набуття майбутніми фахівцями досвіду музичної, хореографічної, драматичної, літературної, образотворчої й інших видів артистичної вправності. Водночас мистецьке середовище, як частенько повторював Іван Андрійович, живить, стимулює духовний поступ кожної особистості, сприяє педагогічній підтримці процесів виховання її як людини культури й високої моралі, як індивідуальності, здатної до позитивних змін у світі, що оточує й вишлифовує її.

Розвій неформальної мистецько-освітньої діяльності в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка сьогодні є творчим, перманентним і послідовним продовженням ідей філософа та педагога Зязюна. У виші тримається висока мистецька планка, відбуваються, зрозуміло, і зміни, які об'єктивно й вимогливо надиктовує час. До тих колективів, що мають сорокалітню історію (Український народний хор «Калина», Народний аматорський камерний хор імені Павла Лиманського, Народний самодіяльний ансамбль танцю «Весна», Народний ансамбль спортивного бального танцю «Грація», Народний естрадно-музичний центр «Вікторія»), долучилися нові: Народний фольклорний ансамбль «Жива вода», чоловічий ансамбль «Чебрець», чоловічий вокальний ансамбль «Благовіст», ансамбль народного танцю «Козацькі забави», Народний аматорський ансамбль сучасного балету «Марія», ансамбль танцю «Кредо», жіночий вокальний ансамбль «Черемшина», танцювальний колектив «Адажіо», літературно-мистецький театр «Глобус», театр «Фабула», студентський театр естрадних мініатюр «Бум» тощо.

Незалежно від формального навчання у вищому педагогічному закладі неформальна педагогічна освіта здійснювалася також у започаткованому Іваном Зязюном далекого 1986 року педагогічному клубі «Паросток», що об'єднав студентів і молодих учителів – випускників педагогічного інституту. Ректорат усіляко сприяв творчим відрядженням студентських команд «Паростка» за адресами передового педагогічного досвіду (Шалви Амонашвілі, Євгена Ільїна, Софії Лисенкової й ін.) («Річний звіт про роботу інституту в 1986–1987 рр.», 1987, арк. 21).

Наскрізно педагогічну концепцію Івана Зязюна пронизує ідея самостійності вишу, справжня, а не лише декларована його автономія. Працюючи в тоталітарній державі, яка не підтримувала самоменеджмент та самоорганізацію, бо вони не корелювали з догматичною комуністичною моделлю, ректор-новатор відшукував кадри в усій тодішній країні для втілення інноваційних ідей, збирав довкруги себе яскравих особистостей, які здатні творити педагогічне диво, з-поміж котрих були й ті,

кому «партійна машина» начепила наличку «неблагонадійний». Він запрошував науково-педагогічних працівників зі столичних вишів, відправляв викладачів на стажування, навчання в аспірантуру й докторантуру до визнаних науковців країни, до академічних установ, бо розумів істину з істин: особистість формує особистість. Це усвідомлення, екстрапольоване на сучасність, – один із визначальних чинників розбудови вищої освіти до того рівня досконалості, який задовольняє найвибагливіші запити сьогоденного освітнього користувача.

Ідея піднесення вітчизняної освіти до міжнародного рівня теж була у творчих замислах Івана Зязюна. Йому належить задум формування іміджу вишу як освітнього та культурного центру. Філософ освіти діяв на глобальному й регіональному рівнях у методологічному вимірі «культура – освіта – людина – суспільство – світ», педагогічний інститут уважав «центром культури міста Полтави й області» і, як ректор-новатор, повсякчас взував на систему організації вищої освіти за кордоном. Педагогічний компаративізм, який, усупереч волі сильних світу того, став-таки активно відроджуватися в радянській науково-педагогічній сфері, відразу запанував і в макаренківсько-сухомлинському педагогічному інституті, що тоді поступово перетворювався на своєрідну освітню «Мекку». Глобалізація світу, інтеграція вітчизняної освітньої думки в наддержавні простори відбувалася й на полтавській землі: до нас приїжджали із зарубіжжя (Польща, Японія, Німеччина), сам очільник вишу та колективи студентів, викладачів побували в різних країнах (Болгарія, Німеччина, Польща). На глибоке переконання Івана Зязюна, освітні реформи можна здійснювати, вивчаючи мудрість предтеч, знаковий досвід попередніх поколінь і визнаний набуток зарубіжних сучасників. Не дивно, що, ставши вже директором Інституту теорії та методики професійної освіти, він відкрив лабораторію порівняльної педагогіки.

Полтавський педагогічний інститут за часів Івана Зязюна був вишем-першовідкривачем, оскільки змінював стандарти професійної підготовки, розробляв і постійно вдосконалював технології формування вчителя-майстра і вчителя-зодчого, створював підручники й посібники з педагогічної майстерності,

популяризував їх в освітянському середовищі, сприяв підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів, продукував ціннісні орієнтири педагогічної професії, сприяв саморозвиткові професорсько-викладацького складу та студентства (Кривонос, 2014). Багатьом важко було збагнути, як регіональний інститут, або, як прийнято говорити в столиці-центрі, провінційний, повноправно тримав імідж лідера вищого навчального закладу всього тодішнього Радянського Союзу. Процес оновлення освітнього простору в педагогічному інституті, відкритість освітньої діяльності, комунікація ректора-новатора на всесоюзному рівні (публікації в авторитетних виданнях усереджаного і крайового вимірів, освітні теле- та радіопередачі, вихід у світ документального фільму «Учитель, якого чекають») сприяли високим позиціям у наборі абітурієнтів, підвищенню рівня мотивації студентів до навчання та стовідсотковому працевлаштуванню випускників. Перенесення такої діяльності в площину дефінування, тобто в сучасний термінологічний простір, дає всі підстави твердити про існування на той час *інформальної освіти*.

Висновки. Аналіз педагогічної концепції Івана Зязюна, складники якої що не рік, то набувають нового звучання й не втрачають своєї значущості передовсім через їхнє дитиноцентричне й гуманістичне спрямування, послідовно заманіфестовують глибинність та багатогранність осмислення педагогом ідеї неперервності освіти у трьох її константах: формальна, неформальна й інформальна освіта. Інтерпретування найяскравіших моментів гуманістичної спадщини, яку залишив після себе «учений із європейським виміром» (Васянович, 2015, с. 3) засвідчує, що його ідеї випереджали свій час і сьогодні мають важливе значення для вчителя, школи, вихованців. Збагачені, а інколи й відкориговані сучасністю педагогічні парадигми Івана Зязюна надзвичайно важливі й украй потрібні для розв'язання актуальних проблем освіти та виховання. Вони наповнені філософським, загальнонауковим і педагогічно-практичним зарядом, злютовані єдиною концепцією, оптимістичною гіпотезою і, що вельми цінніше, перевірені найнадійнішим критерієм – практикою, отже, захищені часом, наділені дослідницькою перспективою. Неперевершені уроки мудрості «діяча освіти, науки, культури сучасності» (Васянович, 2015, с. 3) дають нам приклад для творчого наслідування.

Список літератури

- Васянович, Г. П. (2015) Філософсько-педагогічні ідеї у Я-концепції Академіка Івана Зязюна. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ (Ред.), *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* (Вип. 42 (46)). (с. 3–15). Харків: НТУ «ХП».
- Зязюн, І. А. (2000). *Педагогіка добра: ідеали і реалії*. Київ: МАУП.
- Зязюн І. А. (2003). Освітні парадигми в контексті філософських ідей. І. Зязюн, Т. Левовицький, Н. Ничкало, І. Вільш (Ред.), *Професійна освіта: педагогіка і психологія*, 5, 213-226.
- Зязюн, І. А. (2003). *Філософські засади освіти: освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії*. Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, М. П. Лещенко, М. М. Солдатенко (Ред.). *Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти*. Київ: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України.
- Кривонос, Н. М. (2014). *Управлінська майстерність І. А. Зязюна*, Матеріали міжнародної наукової конференції «Реалізація виховного потенціалу системи студентського самоврядування вищих навчальних закладів України». Полтава.
- Мороз, Ф. (1988). Професор Іван Андрійович Зязюн: «Доросли до рівня учня». *Україна*, 23, 1–3.
- Ничкало, Н. Г. (Ред.), Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. (2013). *Педагогічна майстерність академіка Івана Зязюна*. Київ: Богданова А. М.
- Реформи образования. *Педагогіка толерантності*. (2010). 1 (51), 15-77.
- Річний звіт про роботу інституту в 1986-1987 рр.* ДАПО оп. 3, спр. 1586, арк. 21.

Mykola Stepanenko

HUMANISTIC CONCEPT OF IVAN ZIAZIUN IN CURRENT AND FUTURE PROSPECTS

The article describes the humanistic paradigm of Ivan Ziaziun on the harmonious synthesis of art and pedagogy in teacher training. In particular, the philosophical and pedagogical and organizational and managerial ideas of a scientist-philosopher and teacher, a long-time rector of Poltava V. G. Korolenko State Pedagogical Institute have been discovered. Pedagogy of humanity of Academician I. Ziaziun through the system of professional training in Poltava V. G. Korolenko State Pedagogical Institute – the formation of a person, the formation of a strategy for person's development and self-development, the basis of which is the value-semantic constituency of a man have been estimated from the diachronic-synchronous positions.

A significant feature in the research is given to the ideas of the personal subject-subject and environment approaches to the training of the future teacher, the idea of forming the image of a higher educational institution as a leader of the region, self-management and autonomy of higher education institutions. Moreover, the system of professional training (careful selection and individual work with young people who show a tendency to pedagogical activity) through the establishment (on the initiative and with the direct participation of Ivan Ziaziun) a comprehensive target program «Teacher» (School – teacher – school), and its implementation into schools with the help of introduction of an optional course «Young teacher», with the help of selecting institutions that interviewed university entrants, and recommended those who are capable to study in higher educational institutions. The constituents of Ivan Ziaziun's

humanistic conception are presented in the projection on the basis of the continuity of education postulates: formal, nonformal, and informal. In this aspect, the following priorities were determined such as training at Poltava Pedagogical Institute, first of all through the introduction of the special course «Fundamentals of Pedagogical Teaching Excellence», the opening of blended majors, additional qualifications at the Faculty of Public Professions, through the development of informal artistic and educational activities in higher education, which has its contemporary creative sustainable development. Exclusive attention was paid to Poltava Pedagogical Institute as a leader of higher educational institutions during the rectorship of Ivan Ziaziun and the rector himself.

Keywords: *Ivan Ziaziun, Poltava V. G. Korolenko State Pedagogical Institute, humanistic concept, pedagogy, teacher, pedagogical skill, pedagogical education, formal (informal, nonformal) education.*

References

- Vasianovych, H. P. (2015). *Filosofsko-pedahohichni idei u Ya-kontseptsii Akademika Ivana Ziaziuna*. [Philosophic-pedagogical ideas in the I-concept of Academic Ivan Ziaziun]. L. L. Tovazhnianskyi, O. H. Romanovskyi (Eds.). *Problems and prospects of the formation of the national humanitarian elite (Vol. 42/46)* (pp. 3-15) Kharkiv: NTU «KhPI».
- Ziaziun, I. A. (2000). *Pedahohika dobra: idealy i realii*. [Pedagogics of good: ideals and realities]. Kyiv: MAUP.
- Ziaziun, I. A. (2003). *Osvitni paradyhmy v konteksti filosofskykh idei*. [Educational paradigms in the context of philosophical ideas]. I. Ziaziun, T. Levovytskyi, N. Nychkalo, I. Vilsh (Eds.). *Professional education: pedagogy and psychology*, 5, 213-226.
- Ziaziun, I. A. (2003). *Filosofski zasady osvity: osvitni i vykhovni paradyhmy, osvitni tekhnolohii, dialektyka pedahohichnoi dii*. [Philosophical ambushes of education: educational paradigms, educational technologies, dialectics of pedagogical action]. N. H. Nychkalo, I. A. Ziaziun, M. P. Leshchenko, M. M. Soldatenko (Eds.). *Pedagogical skills in vocational education institutions*. Kyiv: Institute of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.
- Kryvonos, N. M. (2014). *Upravlinska maisternist I. A. Ziaziuna*. [Management skill I. A. Ziaziun]. *Materials of the international scientific conference «Realization of Educational Potential of the Student Self-Government System of Higher Educational Institutions of Ukraine»*. Poltava.
- Moroz, F. (1988). *Profesor Ivan Andriiovych Ziaziun: «Dorosly do rivnia uchnia»*. [Professor Ivan Ziaziun: «Adult to student level»]. *Ukraina*, 23, 1–3.
- Nychkalo, N. H. (Ed.). *Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy*. (2013). *Pedahohichna maisternist akademika Ivana Ziaziuna* [Pedagogical skill of Academician Ivan Ziaziun]. Kyiv: Bogdanova A. M.
- Reformy obrazovaniya* (2010). *Pedagogika tolerantnosti* [Pedagogy of Tolerance], 1 (51), 15-77.
- Richnyi zvit pro robotu instytutu v 1986-1987* [Annual report on the Institute's work in 1986–1987]. *DAPO opus 3, sprava 1586, arkush 21*.

Одержано 10.01.2018 р.